

Същност на Физическата география

1. Предмет на географията.

Стремежът на хората да опознават природната (околната) среда, в която живеят е стремеж от зараждането на копнежа за знания. Това започнало още с опознаването на близката околност, а по-късно, когато се създали държавните образувания, е станало необходимо жителите да имат представа не само за територията на своята страна, но и за съседите, и за по-далечните страни. Необходимостта от знания за околната среда, за населението и за стопанството на отделни страни става причина да възникне и да се развие науката география.

Античният период (IV в. пр. Хр. – V в.) представя разпокъсани географски знания. Зараждат се първите представи за кълбовидната форма на Земята. Птоломей представя развитието на математическата география. Появяват се първи изчисления на земния радиус. И още първите сравнително точни карти на познатия тогава свят. По това време възникват първите географски проекции: гномонна, ортографска, стереографска. Появява се астрономическа карта на света. Тя е дело на Птоломей с грешен размер на Земята. Но това е началото. Карта на Земята с паралели, меридиани, по – големите градове, острови намират място върху нея. Аристотел работи върху природната география. Развитие на странознанието и разкриване на нейната същност е дело на Старбон.

Средновековието (V – XV век) често наричано застинало период в развитието на географията. И все пак през този период се развива математическата география и картографията в старните от Изтока (главно в арабските страни). И все пак през този период се появява магнитния компас в Европа.

Великите географски открития (средата на XV – XVII в.) осветляват откритите и опознават новите земи. Така се определят очертанията на сушата и океаните. Представени са основните географски закономерности (зоналност и периодичност). Разширява се географското познание. Холандия, Испания, Португалия и Швейцария представят своя нов продукт картографията.

Ново време (средата на XVII – средата на XIX век) представя разширяване на географското познание. Поставено е началото на събиране на географската информация за природата и обществото по старани и региони. Географската наука се диференцира.

Още Фридрих Ратцел в „Земя и живот”, 1903 г. пише : ”Не бива да се изучава географията, непознавайки нейната история. Това е особеност на тази наука. В с.други науки е полезно да се знае историята им, а в географията това е необходимо... Но историята на географията не е просто история на самата наука, а съществена част от всемирната история. Тя показва как даден народ опознава своята страна, а човечеството – родната Земя.”

Ето какво пише след Ньойски договор Анастас Иширков :” Аз схващам добре сегашното безутешно положение на нашия народ, зная болките му и копнежите му, но наместо да се отчайваме, трябва да черпим сила и мъдрост от историята и географията. Народи, които бяха не само разпокъсани, като нашия в днешно време, но се намираха векове под тежко робство, възкръснаха сега за нов политически и духовен животт. Нека нашата стара робска история и историята на поляци, чехи, хървати и други ни даде урок как да пазим разпокъсания наш народ от чуждо робство, от чуждо влияние и поквара”. („Западна Тракия и договорът за мир в Ньой”,1920 г. А. Иширков)

Географията до XVIII век и началото на XIX век дава описание за отделните части на Земята и затова е наречена „Землеописание”. Проучвателната дейност и подреждането на събраните знания извеждат до разделянето на единната дотогава наука география през XIX век на две науки – физическа география, която изучава природните явления по земната повърхност, и икономическа география, която изучава населението, селищата, общественото производство и тяхното разпределение.

И струва ми се, че тук е важно да открия онези мисли на Димитър Яранов отправени като географски завет към нашето население в книгата му „Средиземноморските земи” : „Над Балканските земи ще тежи винаги като неотменима съдба обстоятелството, че те принадлежат както към Средна Европа, така и на Средиземноморието. Това е може би причината за постоянните противоречия, които изпълват нашата история и нашия обществен живот... Българският народ е длъжен да следи зорко промените, които стават в географските функции на Средиземномореието, и да се подготвя на време за ролята, която ще му бъде възложена от съдбата, сир от природата, сред която се е

настанил да живее от векове.” („Средиземноморските земи”, 1941 г. Димитър Яранов)

2. Предмет, развитие и задачи на физическата география.

„Землеописание” е древна единна описателна география. Не ще сгрешим ако кажем, че е една от най-старите науки. От нея са произлезлите физическа география и икономическа география, които днес сравнително устойчиво се преподават в съвременното училище. Макар и млади науки физическата география изучава явленията и процесите, които се извършват в географската обвивка. Съставни части на географската обвивка са въздушните маси на Земята – атмосферата; водите на океаните и на сушата – хидросфера; релефът и скалите върху твърдата обвивка на Земята – литосфера; почвената обвивка на Земята; растенията и животните – биосфера.

Физическата география се обособява през XIX век и протича в две основни направления : отраслево, което довежда до възникването и развитието на редица частни физикогеографски науки, изучаващи отделните съставни части на природната среда, и комплексно, което разглежда физическата география като комплексна наука. В резултат на този продължителен процес се наложили, отделните съставни части на географската обвивка (атмосфера, хидросфера, литосфера, биосфера) макар да се различават много една от друга по състав и по протичащите в тях процеси. Когато говорим за частни (самостоятелни) науки, които се обособявали в обсега на общата физическа география, са климатология (изучава закономерностите на атмосферните процеси при взаимодействието им със земната повърхност), хидрология (изучава процесите, свързани с водите на сушата и на Световния океан), геоморфология (изучава развитието на релефа на земната повърхност), география на почвите (изучава образуването и разпространението на почвената покривка) и биогеографията (изучава природните условия за съществуването и географското разпределение на растенията и животните).

Днес названието физическа география разглежда нейното комплексно направление (комплексна физическа география). Обект на изследване е цялостната географска обвивка и нейните части – по-големи или по-малки природни териториални комплекси (части от земната повърхност с еднакъв външен изглед и с еднакво съчетание в тях на релефа, климата, водите, почвената и растителната покривка). Неделими природни комплекси наричаме ландшафти. Те са най-малките природни комплекси и се изучават от физикогеографската наука ландшафтознание.

Околната среда, сред което живее човечеството, се промя твърде динамично и с различна бързина чрез стопанската му дейност, поради което се утвърдило понятието географска среда, т.е. средата, в която се случва тайнственото взаимодействие между природна среда и хората. По- такъв начин това сложно взаимодействие е предмет на комплексно изучаване от физическата география и от икономическата география, и определя основното съдържание на географията като система от науки.

Към физикогеографските науки и икономогеографските науки са се обособили други две - картография и странознание. Те изучават природните условия и стопанското развитие на отделните територии.

3. Значение на физикогеографските изследвания за науката и практиката.

Физикогеографските изследвания в областта на отделните физикогеографски науки предоставя на населението, чрез изследванията на климата необходими данни за селскостопанската дейност, здравеопазването, транспорта, хидроложките изследвания – за по-целесъобразно използване на водите, георомфоложките изследвания – за строителството и при търсенето на полезни изкопаеми, географията на почвите – за селскостопанската практика.

Комплексните физикогеографски изследвания днес имат важно значение. Те дават представа за измененията на околната среда от дейността на човека. Те са важен ориентир за провеждане на редица адекватни дейности за опазване и подобряване жизнената среда на човека.